

Berichtgeving over Uruzgan is eenzijdig

De media waren minder kritisch over Uruzgan dan de weblogs van de soldaten

**Henri Beunders
Jelena Buljac**

Henri Beunders is hoogleraar Geschiedenis van Maatschappij, Media en Cultuur. Jelena Buljac is onderzoekster Bestuurskunde, beiden aan de Erasmus Universiteit.

Bijna elke oorlog kent zijn verrassingen. Ook de militaire missie in Uruzgan. Het ongekend massieve, en voor Defensie succesvolle, mediaoffensief met 'embedded journalism' wordt verstoord door de onverwachte kritiek van de eigen militairen op de missie via internet: door 'friendly fire' dus.

De reguliere journalistiek moet zich onafhankelijker opstellen tegenover Defensie, de balans in de berichtgeving over heel Afghanistan moet beter.

Het is een cliché: Het eerste slachtoffer van de oorlog is de waarheid. Het is ook een cliché dat generaal zich meestal voorbereiden op de vorige oorlog. Het is geen cliché dat de journalistiek over, zeg, de laatste anderhalve eeuw – uitzonderingen daargelaten – een tamelijk povere staat van dienst heeft als het gaat om oorlogsverslaggeving. Lees *The First Casualty* van de Britse spijournalist Philip Knightley er maar op na.

Deze waarheid wordt door de media niet graag erkend, al zijn er wel kranten geweest die naderhand een harde zelfevaluatie hebben gepleegd. *The New York Times* deed dit na de Golfoorlog in 1991 en na de invasie in 2003 in Irak. Men had zich laten meeslepen door het patriotisme, en te weinig onderkend wat de nadelen zijn van de 'embedded' berichtgeving zoals te grote identificatie met de eigen militairen: 'Wij worden bestookt!' De beste oorlogsverslaggeving komt meestal van journalisten uit neutrale landen.

Als we de balans opmaken van tweeënhalve jaar Nederlandse berichtgeving over Uruzgan dan is de conclusie drieërlei.

De eerste is dat Defensie nog zelden zo'n groot en succesvol mediaoffensief heeft gevoerd om de publieke opinie aan de goede kant te houden over deze van aanvang aan politiek omstre-

den missie. Iedereen is welkom in Kamp Holland, van de kwaliteitsmedia tot Arnon Grunberg, *Stan Huygens Journaal*, de *Viva* en *GeenStijl*. En ze komen allemaal – het zijn er intussen vele honderden geweest – want het is immers een geheel verzorgde, gratis trip. Er zijn gunstige uitzonderingen van onafhankelijke verslaggeving. Peter ter Velde die een aantal malen zelfstandig op stap ging voor het *Journaal*, Deedee Derksen die in de loop van vorig jaar voor de *Volkskrant* werd gestationeerd in de Afghaanse hoofdstad Kaboel, een aantal verslaggevers die voor deze krant zelfstandig nieuws vergaarden. Maar in tegenstelling tot de Balkanoorlogen zijn in de door ons onderzochte periode tot begin 2008 geen media geweest die het moreel en financieel verantwoord vonden het leven van verslaggevers in de waagschaal te stellen om langdurig op eigen houtje verslag te doen van de oorlog.

De journalistiek heeft een povere staat van dienst in oorlogsverslaggeving. Ook nu.

Het succes voor Defensie uit zich in de voor Nederland opmerkelijke stijging van de waardering voor 'onze jongens'. Het aantal Nederlanders dat trots is op de eigen militairen is gestegen van 49 procent in augustus 2006 tot 66 procent in mei 2008. Tijdens de Nederlandse Veteranendag eind juni 2008 in Den Haag werden de jonge en oude veteranen gadeslagen en toegejuicht door 55.000 belangstellenden.

De tweede conclusie is dat deze dominantie van Defensie in de berichtgeving een boemrangeffect heeft: het gegroecide respect voor de militairen gaat vergezeld van groeiende kritiek op de missie zelf. De oorzaak van deze schaarbepening is tweëerlei.

Veel media lijken een schuldgevoel te hebben over al die gratis reisjes naar Kamp Holland en de grote eenzijdigheid die dit in de, soms gecensureerde, berichtgeving tot gevolg heeft. Die eenzijdigheid is in diverse inhoudsanalyses aangetoond. Volgens een ervan, van het The Hague Centre for Strategic Studies, legt 93 procent

van de artikelen in de kranten de focus op de eigen militairen en hun activiteiten. Ter vergelijking: de berichtgeving over het Kosovo-conflict tien jaar geleden ging slechts voor 0,9 procent over de Nederlandse militairen.

De Talibaan, Afghaanse politici of de Afghaanse burgers zelf worden in vergelijking met de militairen weinig aan het woord gelaten. En we horen nagenoeg niets over hoe het gaat in de gebieden waar al die andere ISAF-landen bezig zijn met *peacekeeping* en opbouwwerk. Ter compensatie van dit schuldgevoel worden er door media opiniepeilingen gehouden onder de militairen, en wordt in alle mogelijke programma's op radio en tv de bewindslieden en militaire leiders het vuur aan de schenen gelegd, op basis van die peilingen en op basis van het negatieve oordeel van een enkele 'embedded' journalist als Joerie Boom of de 'old hand' oorlogsverslaggever Arnold Karskens die in zijn eentje opereert, als 'unilateral', en daarna thuis voor de kritische noot moet zorgen.

De derde conclusie is de interessantste: de rol van internet en de groeiende kritiek van de eigen militairen op de missie. Deze 'friendly fire' uit eigen kring is voor Defensie de even onvermoede als ongewenste strategische verrassing. Toen het kabinet-Balkenende eind 2005 van plan was het verzoek van de VS en de VN in te willigen om vanaf medio 2006 twee jaar lang permanent circa 1.500 militairen in Uruzgan te stationeren, zag Commandant der Strijdkrachten Dick Berlijn minstens twee problemen. Het zou er waarschijnlijk minder vreedzaam aan toegaan dan in Irak tussen 2003 en 2005. En hij zou misschien een probleem krijgen met het werven van voldoende vrijwilligers, namelijk vele duizenden.

Berlijn wilde daarom het verblijf in Kamp Holland wat aangenamer maken dan in Zuid-Irak het geval was geweest. Daar was het niet alleen permanent heet, maar werd ook geklaagd over het isolement. Door het tekort aan communicatiemiddelen, en starre militaire principes, kon een militair slechts drie minuten per dag bellen naar zijn of haar familie of vrienden. Of deze minuten opsparen tot een 'belbundel' van 21 minuten, één keer per week.

Daarom verzocht hij staatssecretaris Cees van der Knaap (CDA) onder andere toe te zeggen dat

er voor 'onze jongens' meer ontspanningsmogelijkheden zouden komen, inclusief veel ruimere communicatie met thuis. Van der Knaap voegde deze eis toe aan het verlanglijstje voor de Amerikanen. Deze willigden die eis in: er zou permanent een satelliet beschikbaar zijn voor al het communicatieverkeer van de Nederlandse Task Force Uruzgan.

Van der Knaap, die zelf geen pc in zijn werkkamer had en naar eigen zeggen ook geen verstand wilde hebben van computers en internet, was dubbel blij om deze toezegging: onbepakt internetten voor de militairen en nog gratis ook. De gevolgen van deze permanente satellietverbinding zou leiden tot een nieuwe communicatierevolutie op het slagveld: de laptopende militair als ongecontroleerde journalist.

Een kritische houding van journalisten was ingecalculeerd, niet de kritische geluiden van de uitgezonden militairen zelf, geuit via 'de nieuwe media': in dagboeken op *Hyves*, *Facebook*, *waarbenjij.nu* en het *Uruzgan Weblog* (oruzgan.web-log.nl), in home videos op *YouTube* en *LiveLeak*, en ook in harde discussies op *Condolance.nl* na het sneuvelen van weer een militair.

Het communicatieplan dat Defensie in juli 2006 had opgesteld voor deze politiek omstredden en dus 'bijzondere missie' was van een ongekende openheid en intensiteit. Men had lering getrokken uit Bosnië waar Defensie niet meester over de media was geweest. De honderden journalisten waren overal, de berichtgeving was zeer gevarieerd. Maar vooral sommige beelden pakten desastreuus uit: de toast van Karremans met de Bosnisch-Servische commandant Ratko Mladic, de bier drinkende en hossende militairen na Srebrenica, het 'verdwenen' filmrolletje. Na de Golfoorlog had de Amerikaans-Britse invasie in Irak opnieuw aangetoond hoe gunstig 'embedded' journalistiek uitpakte voor de operatie.

Zo werden de trefwoorden van het communicatiebeleid: 'open, helder, transparant, realistisch', want: 'begrip leidt tot waardering'. Het impliceerde ook continuïteit in de berichtgeving, voor het thuisfront, de bevolking en de politiek. Nederland was immers een heel 'direct-

Vervolg **Uruzgan**: pagina 2

Nicaragua
Carolijn Visser
over de steun
van Nederland
aan de
sandinisten

Liberalisme
Ankersmit
over de crisis,
liberalisme en
het gevaar van
neoliberalisme

Brieven over
de JSF, het
klimaatbeleid
van de EU
en behoefte
aan zingeving

En verder
Column Chavannes pagina 7
Lezer schrijft over koken pagina 7
Kees Spaan over commercie
en journalistiek pagina 10-11
Ellian over een Irak mét
Saddam Hussein pagina 10-11